

УДК 347.963(477)

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Лапкін А.В., к. ю. н.,
доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню проблем поділу діяльності прокурора в досудовому кримінальному провадженні на певні етапи. Аналізуються різні підходи до періодизації досудового розслідування. Формулюється авторське бачення системи етапів діяльності прокурора в досудовому розслідуванні.

Ключові слова: прокурор, кримінальне провадження, етапи досудового розслідування, досудове розслідування, процесуальне керівництво.

Статья посвящена исследованию проблем деления деятельности прокурора в досудебном уголовном производстве на определенные этапы. Анализируются различные подходы к периодизации досудебного расследования. Формулируется авторское видение системы этапов деятельности прокурора в досудебном расследовании.

Ключевые слова: прокурор, уголовное производство, этапы досудебного расследования, досудебное расследование, процессуальное руководство.

Lapkin A.V. STAGES OF ACTIVITY OF THE PROSECUTOR IN PRE-JUDICIAL INVESTIGATION

Article is devoted to research of problems of division of activity of the prosecutor in pre-judicial criminal proceedings on certain stages. Various approaches to a periodization of pre-judicial investigation are analyzed. System of stages of activity of the prosecutor in pre-judicial investigation is formulated.

Key words: prosecutor, criminal proceedings, pre-judicial investigation, stages of pre-judicial investigation, procedural management.

Постановка проблеми. На виконання покладеної на прокуратуру Конституцією України функції організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням у досудовому кримінальному провадженні прокурор наділяється широкими владно-розпорядчими повноваженнями, що мають виключний характер і дають змогу визначити його як центральну фігуру досудового розслідування. З огляду на те, що діяльність прокурора в досудовому розслідуванні є динамічною, проходить певні стадії виникнення, розвитку і припинення, постає необхідність її періодизації, тобто виділення в цій діяльності певних ключових етапів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика діяльності прокурора в досудовому розслідуванні досліджувалася такими науковцями, як П.М. Каркач, М.В. Косюта, Н.В. Марчук,

М.В. Руденко, В.М. Юрчишин та ін. Поряд із цим у теорії прокурорської діяльності не сформувався єдиний погляд на періодизацію діяльності прокурора в досудовому розслідуванні через брак наукових публікацій, предметно присвячених цьому питанню. З огляду на це дослідження проблеми потребує звернення до напрацювань суміжних юридичних дисциплін, зокрема кримінального процесу та криміналістики, де питання етапізації досудового розслідування розроблялися більш детально, зокрема в роботах В.А. Журавля, О.В. Капліної, Г.В. Москаленко, В.М. Трофименка, О.Г. Шило та ін.

Метою даної наукової статті є визначення етапів діяльності прокурора в досудовому розслідуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «періодизація» визначається в тлумачних словниках як поділ

процесів розвитку на основні періоди, що якісно відрізняються один від одного [1, с. 937]. Такий поділ властивий і прокурорській діяльності, яка, як і будь-яке динамічне явище, в досудовому розслідуванні проходить певний діалектичний розвиток, який характеризується моментами виникнення і припинення, а також має певні проміжні стани, що відрізняються одне від одного. Діяльність прокурора в кримінальному провадженні є поступальною, тобто переходить від одного етапу до іншого, при цьому кожний наступний етап її проходження впливає з попереднього. Виокремлення таких етапів має не лише теоретичне, а й суто практичне значення, адже кожний із них має значну специфіку щодо тактики й методики застосування повноважень прокурора, а також правових засобів їх реалізації, яку повинні враховувати прокурори – процесуальні керівники досудового розслідування для належного здійснення покладених на них функціональних обов'язків у кримінальному провадженні.

При цьому виокремлення конкретних етапів діяльності прокурора в досудовому розслідуванні найчастіше ставиться у залежність від поділу досудового розслідування. У науковій юридичній літературі відзначається, що процесуальна діяльність органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю, розвивається і протікає за певними етапами-стадіями, кожна з яких є відносно самостійною частиною кримінального процесу та характеризується властивими лише їм специфічними ознаками: безпосередніми завданнями; колом суб'єктів; процесуальним порядком діяльності; характером кримінальних процесуальних відносин; строками провадження; підсумковими рішеннями та процесуальними актами [2, с. 23].

Необхідно звернути увагу на те, що система стадій кримінального процесу визначається з урахуванням положень КПК України, який передбачає поділ кримінального провадження на досудове розслідування і судове провадження (п. 10 ст. 3 КПК України). У свою чергу, досудове розслідування розглядається як єдина стадія кримінального провадження, яка на окремі етапи не поділяється (п. 5 ст. 3

КПК України). Л.М. Лобойко пояснює це тим, що основний обсяг і інтенсивність діяльності з установлення обставин кримінального правопорушення перенесено на судові стадії кримінального процесу, тож стадій функціональної послідовності в досудовому провадженні не повинно бути більше однієї [3, с. 106].

Однак такий підхід ускладнює періодизацію досудового розслідування. Так, Л.М. Лобойко та О.А. Банчук виділяють лише одну досудову стадію – досудове розслідування [4, с. 22]; В. М. Трофименко виділяє в структурі кримінального процесу такі стадії, як отримання і реєстрація інформації про кримінальне правопорушення та досудове розслідування [5, с. 267]. Існує підхід, згідно з яким у досудовому розслідуванні виділяється три етапи: перший – це розслідування, яке проводиться за фактом виявлення події, що містить ознаки кримінального правопорушення; другий – коли на підставі аналізу (оцінки) сукупності зібраних у провадженні доказів встановлена особа, причетна до вчинення кримінального правопорушення, й вона повинна бути притягнута до кримінальної відповідальності (збігається з процедурою повідомлення про підозру); третій – коли перевіряється обґрунтованість обвинувальних доказів і визначається остаточне обвинувачення щодо конкретної особи (підозрюваного), що завершується складанням обвинувального акта та наступним зверненням з ним до суду [2, с. 344].

Обмеженість процесуального підходу до виділення етапів досудового розслідування, зумовлену законодавчими конструкціями, втіленими в КПК України, дослідники намагаються подолати з урахуванням напрацювань науки криміналістики, яка за основу періодизації досудового розслідування бере відповідну слідчу ситуацію, коло стратегічних і тактичних завдань, прийомів, засобів і методів їх вирішення, напрямів діяльності слідчого. На думку О.М. Москаленко, межі етапів розслідування рухомі та залежать від конкретної ситуації розслідування й визначаються завершенням невідкладних слідчих дій, що забезпечують отримання максимальної доказової інформації [6, с. 11].

Найбільш поширеним є виділення початкового і наступного етапів розслідування, які розділяються повідомленням про підозру [7, с. 252]. Деякі вчені виділяють у структурі досудового розслідування також завершальний етап, який закінчується складанням підсумкового рішення органом досудового розслідування [8, с. 118]. В.А. Журавель виокремлює в періодизації досудового розслідування чотири етапи: 1) відкриття кримінального провадження (вихідний етап); 2) початок кримінального провадження (початковий етап); 3) продовження кримінального провадження (наступний етап); 4) завершення кримінального провадження (завершальний етап) [9, с. 141].

Загалом, саме з урахуванням зазначеної періодизації досудового розслідування і виділяються теоретиками прокурорської діяльності етапи участі прокурора в досудовому кримінальному провадженні. Так, свого часу нами було запропоновано розглядати порядок здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням на чотирьох етапах, що визначалися залежно від етапів досудового розслідування: (1) початковому етапі кримінального провадження, що починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР; (2) етапі слідчих (розшукових) дій; (3) етапі повідомлення про підозру; (4) етапі закінчення досудового розслідування в одній із передбачених ч. 2 ст. 283 КПК України форм [10, с. 93]. Зазначені погляди були підтримані й розвинуті іншими вченими в галузі теорії прокурорської діяльності [11, с. 17]. Однак на сьогодні наведена періодизація не видається нам завершеною, адже, по-перше, не враховує діяльності прокурора, що здійснюється до моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР; по-друге, виокремлення етапу слідчих (розшукових) дій недостатньо корелюється з іншими етапами досудового розслідування, адже такі дії можуть здійснюватися як до, так і після повідомлення особі про підозру.

Таким чином, наведена періодизація діяльності прокурора в досудовому розслідуванні потребує вдосконалення

з урахуванням напрацьованих кримінальної процесуальної і криміналістичної наук, які дають змогу виокремити в структурі досудового кримінального провадження такі етапи:

1) відкриття кримінального провадження – охоплює сукупність дій та рішень уповноважених суб'єктів, спрямованих на прийняття, облік та реєстрацію інформації про кримінальні правопорушення, внесення відомостей про них до ЄРДР. Розпочинається з моменту надходження до органів досудового розслідування, прокурора заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, і завершується з внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Його особливостями є: (1) здійснення правовідносин до формального початку кримінального провадження (згідно із ч. 2 ст. 214 КПК України ним є момент внесення відомостей до ЄРДР); (2) наявність широкого кола суб'єктів: крім слідчого, прокурора, слідчого судді, це службові особи, уповноважені на прийняття заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, затримання особи, реагування на повідомлення про кримінальне правопорушення тощо; (3) обмеження у формі заборони на проведення процесуальних дій, за винятком огляду місця події (ч. 3 ст. 214 КПК України); (4) стислі строки цього етапу – він відбувається в межах 24 годин після подання заяви, повідомлення або самостійного виявлення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 214 КПК);

2) початковий етап досудового розслідування – здійснюється задля встановлення події й ознак складу кримінального правопорушення, а також особи, яка його вчинила. Розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і завершується повідомленням особі про підозру. Особливістю цього етапу є: (1) відсутність підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення; (2) проведення тих процесуальних дій, застосування прийомів і методів, які спрямовані на розкриття

кримінального правопорушення по «гарячих слідах»; (3) відсутність встановлених строків цього етапу. На цьому етапі слідчий, прокурор повинні визначитися з тим, чи мало місце кримінальне правопорушення та хто його вчинив, або, за наявності підстав для цього, – закрити кримінальне провадження, аби не марнувати зусилля на його розслідування;

3) етап повідомлення особі про підозру – це центральний етап досудового розслідування, пов'язаний зі встановленням особи, яка з високим ступенем ймовірності вчинила кримінальне правопорушення, офіційним засвідченням початку притягнення її до кримінальної відповідальності, а також збиранням достатніх доказів на підтвердження її вини. Він розпочинається з повідомлення особі про підозру, а завершується встановленням прокурором підстав для закриття кримінального провадження або направлення його до суду. Особливістю цього етапу є: (1) початок стадії притягнення особи до кримінальної відповідальності, який означає встановлення достатніх доказів, що вказують на наявність вини конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення, і вчинення процесуальних дій з метою доведення або спростування її вини; (2) набуття кримінальним провадженням персоніфікованого характеру, який передбачає наявність особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження; (3) виникнення низки прав підозрюваного і гарантій їх реалізації, зокрема щодо здійснення його права на захист та ін.; (4) можливість застосування заходів процесуального примусу; (5) розширення засад змагальності досудового розслідування, пов'язане з наявністю в процесі сторони захисту; (6) зростання ролі прокурора, що передбачає його виключні права на погодження повідомлення про підозру, зупинення досудового розслідування, застосування запобіжних заходів тощо; (7) наявність чітких процесуальних строків: проведення досудового розслідування, застосування запобіжних заходів, вручення письмового повідомлення про підозру та ін.;

4) етап закінчення досудового розслідування передбачає здійснення прокуро-

ром однієї з таких дій: (1) закриття кримінального провадження; (2) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; (3) звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Цей етап розпочинається із моменту прийняття прокурором відповідного рішення і закінчується з реалізацією певної форми закінчення досудового розслідування. Особливістю цього етапу є: (1) завершальний характер відносно попереднього досудового розслідування, що передбачає контроль і оцінку його результатів; (2) спрямованість на прийняття і процесуальне оформлення рішення про закінчення досудового розслідування в одній із встановлених ст. 283 КПК України форм; (3) виключна роль прокурора щодо застосування тієї чи іншої форми закінчення досудового розслідування (окрім закриття слідчим кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в ньому жодній особі не повідомлялося про підозру); (4) можливість заміни собою попередніх етапів досудового розслідування (стосовно закриття кримінального провадження, яке може мати місце в будь-який момент кримінального провадження після його початку); (5) диференціація порядку, строків і наслідків залежно від тієї чи іншої форми закінчення досудового розслідування [12] тощо.

На кожному із цих етапів діяльність прокурора набуває своєї специфіки, яка проявляється в наявності властивих кожному етапу досудового розслідування окремих завдань, що стоять перед прокурором, можливості застосування наданих йому повноважень, спеціальних методів і засобів їх реалізації тощо. Різним є і характер діяльності прокурора на кожному із цих етапів. Так, наприклад, на першому етапі прокурор має забезпечити реагування держави на інформацію про кримінальне правопорушення шляхом початку досудового розслідування за кожним фактом її отримання. На другому етапі діяльність прокурора спрямована на встановлення події кримінального

правопорушення та особи, яка його вчинила. На третьому етапі діяльність прокурора набуває обвинувального характеру і спрямовується на притягнення особи, щодо якої є достатні дані, які вказують на вчинення нею кримінального правопорушення, до кримінальної відповідальності. На четвертому етапі прокурор оцінює результати досудового розслідування і визначається із судовою перспективою кримінального провадження або необхідністю його закриття тощо.

Однак, на наш погляд, є методологічно неправильним ставити періодизацію діяльності прокурора в досудовому розслідуванні в повну залежність від етапів останнього. Необхідно враховувати, що участь прокурора в досудовому розслідуванні не є підпорядкованою розвитку кримінального провадження на цій стадії, а навпаки, – забезпечує і спрямовує цей розвиток, зумовлюючи перехід від одного етапу розслідування до іншого. Так, наприклад, користуючись владно-розпорядчими повноваженнями, прокурор може ініціювати початок досудового розслідування, повідомити особі про підозру, закрити кримінальне провадження, тим самим породжуючи, змінюючи і припиняючи процесуальні правовідносини, властиві тому чи іншому етапу досудового розслідування. Як вже було зазначено вище, з моменту повідомлення про підозру прокурор наділяється виключними повноваженнями щодо прийняття ключових для певного етапу процесуальних рішень. Таким чином, можна зробити висновок, що зміна етапів досудового розслідування підпорядковується логіці розвитку обвинувальної діяльності прокурора: від її виникнення на етапі порушення кримінального провадження до безособової форми на початковому етапі досудового розслідування, і від первинного обвинувачення, об'єктивованого на етапі повідомлення про підозру, до остаточного, сформульованого на етапі закінчення досудового розслідування.

Висновки. На підставі викладеного можна констатувати, що діяльність прокурора в досудовому розслідуванні проходить певні етапи, які послідовно змінюють одне одного і характеризують

розвиток обвинувальної діяльності прокурора. До них ми відносимо такі: (1) етап відкриття кримінального провадження; (2) початковий етап досудового розслідування; (3) етап повідомлення про підозру; (4) етап закінчення досудового розслідування. Кожному з них притаманні особливості процесуальних правовідносин за участю прокурора, окремі завдання, які стоять перед ним, спеціальні повноваження, які може використовувати прокурор, форми, методи і засоби їх реалізації, рішення, що приймаються прокурором або за його участю тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов., ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.
2. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
3. Лобойко Л.М. Співвідношення стадій логічної і функціональної послідовності у кримінальному процесі. – Питання боротьби зі злочинністю. 2015. – Вип. 29. – С. 99.
4. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: Навчальний посібник. – К.: Ваіте, 2014. – 280 с.
5. Трофименко В.М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. – Х., 2017. – 437 с.
6. Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2013. – 440 с.
7. Москаленко Г.В. Етапи розслідування злочинів: криміналістичний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – О., 2013. – 20 с.
8. Барабаш Т. Проблемні питання етапності досудового розслідування в кримінальному провадженні України. – Наук. записки Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 115.
9. Журавель В. Проблеми періодизації досудового розслідування. – Вісн. Нац. акад. правових наук України. – 2014. – № 2(77). – С. 136.
10. Лапкін А.В. Основи прокурорської діяльності в Україні: навч. посіб. у схемах; за ред. І.Є. Марочкина. – Х.: Право, 2013. – 136 с.
11. Марчук Н.В. Організаційно-правові основи діяльності прокурора у досудовому кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – Х., 2012. – 244 с.
12. Лапкін А.В. Диференціація форм закінчення досудового розслідування і роль прокурора в їх застосуванні. – Вісн. Луганського держ. ун-ту внутр. справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. – Вип. 3. – С. 87–97.